

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Iva Hrabánková

Frazémy spojené s tématem opilství

Idioms Associated with the Topic of Drunkenness

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Dominika Kovářiková, M.A., Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce Mgr. Dominice Kovářikové, M.A., Ph.D., za její trpělivost a cenné rady. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu během psaní práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Uhlířských Janovicích dne 8. 5. 2023

Iva Hrabánková

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá frazémy spojenými s tématem opilství v korpusech češtiny (SYN v11 a ORAL v1). Cílem práce je vytvořit seznam frazémů vyskytujících se v těchto korpusech, k čemuž jsou využity tištěné slovníky i jiné zdroje, roztrždit je do kategorií a následně provést frekvenční analýzu těchto frazémů. Dále si práce klade za cíl stručně představit variabilitu u přirovnání spojených s tématem opilství, konkrétně variabilitu relátoru těchto přirovnání. Výsledky frekvenční analýzy ukazují nízkou frekvenci tohoto typu frazémů v korpusech, zvláště v korpusu ORAL v1. Výsledky analýzy variability ukazují rozdíly ve variabilitě u různých přirovnání spojených s tématem opilství.

Klíčová slova

Frazeologie a idiomatika, opilost, přirovnání, variabilita frazémů

Abstract

This bachelor thesis deals with idioms associated with the topic of drunkenness in Czech corpora (SYN v11 and ORAL v1). The aim of the thesis is to create a list of idioms that appear in those corpora using printed dictionaries and other sources, sort them into categories, then analyze frequencies of those idioms. Additionally, the aim of the thesis is to briefly introduce the variability of similes associated with the topic of drunkenness, specifically the variability of the relator in those similes. The results of the frequency analysis show a low frequency of this type of idioms in the corpora, especially in the ORAL v1 corpus. The results of the variability analysis show differences in variability of different similes associated with the topic of drunkenness.

Keywords

Phraseology, drunkenness, similes, variability of idioms

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. SEZNAM ZKRATEK.....	7
3. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
3.1. FRAZEOLOGIE JAKO LINGVISTICKÁ DISCIPLÍNA	8
3.1.1. VYMEZENÍ OBLASTI FRAZEOLOGIE	8
3.1.2. DĚLENÍ FRAZÉMŮ	8
3.1.3. VÝZNAM A FUNKCE FRAZÉMU	11
3.1.4. VARIABILITA FRAZÉMŮ	12
3.2. FRAZEOLOGIE SPOJENÁ S TÉMATEM OPILSTVÍ.....	13
3.2.1. VÝZNAM A ÚČINKY ALKOHOLU	13
3.2.2. DOSAVADNÍ VÝZKUM FRAZEOLOGIE SPOJENÉ S TÉMATEM OPILSTVÍ.....	13
3.3. ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS	16
3.3.1. VYMEZENÍ POJMŮ Z OBLASTI KORPUSOVÉ LINGVISTIKY, VYHLEDÁVÁNÍ V KORPUSU .	16
3.3.2. NÁSTROJ FRANTA	18
4. PRAKTICKÁ ČÁST.....	19
4.1. VYTVOŘENÍ SEZNAMU FRAZÉMŮ.....	19
4.1.1. SLOVNÍK SYNONYM A FRAZEOLOGISMŮ.....	20
4.1.2. SLOVNÍK ČESKÉ FRAZEOLOGIE A IDIOMATIKY.....	20
4.1.3. TEZAUZUS JAZYKA ČESKÉHO	21
4.1.4. ŠMÍRBUCH JAZYKA ČESKÉHO.....	21
4.1.5. ČEŠTINA 2.0	22
4.1.6. DALŠÍ ZDROJE	23
4.1.7. ROZTŘÍDĚNÍ FRAZÉMŮ	23
4.2. VYHLEDÁVÁNÍ FRAZÉMŮ V KORPUSU	26
4.2.1. PŘIROVNÁNÍ	28
4.2.2. SLOVESNÉ FRAZÉMY SE SLOVESEM <i>MÍT</i>	29
4.2.3. OSTATNÍ SLOVESNÉ FRAZÉMY	29
4.2.4. SLOVESNÉ FRAZÉMY SKLÁDAJÍCÍ SE ZE SLOVESA <i>BÝT</i> + ADJEKTIVA.....	30
4.3. VARIABILITA PŘIROVNÁNÍ	33
5. ZÁVĚR	47
6. BIBLIOGRAFIE	49
6.1. LITERATURA.....	49
6.2. INTERNETOVÉ ZDROJE.....	50

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá frazémy spojenými s tématem opilství v korpusech češtiny, konkrétně v psaném korpusu SYN v11 a mluveném korpusu ORAL v1. Cílem práce bude:

1. vytvořit co nejúplnější seznam frazémů s významem *opít se, opíjet se, (být) opilý*, které se v těchto korpusech vyskytují;
2. tyto frazémy roztrdit do kategorií;
3. provést frekvenční analýzu těchto frazémů v korpusech SYN v11 a ORAL v1;
4. zmapovat variabilitu u části těchto frazémů, konkrétně u přirovnání.

Důvodem k výběru tématu byla skutečnost, že frazeologii stále není věnována taková pozornost, jakou by si zaslouhovala, ačkoliv v posledních letech se tento stav zlepšuje. Frazeologie není jen pouhou okrajovou záležitostí nebo jakousi zajímavostí v jazyce, je jeho nedílnou součástí. Porozumění frazémům je důležité při osvojování mateřského jazyka i později při učení se jazyku cizímu. Také při počítačovém zpracování jazyka, což je v dnešní době velmi aktuální téma, je třeba řešit otázky, jak frazémy zaznamenávat a automaticky rozpoznávat.

V teoretické části bakalářské práce bude na základě prostudované odborné literatury představena definice frazému a jeho význam, různé pohledy na klasifikaci frazémů a koncept variability ve frazeologii. Dále zde budou stručně shrnuty dosavadní práce zabývající se frazeologií s tematikou opilství. Nakonec zde budou popsány korpusy, které budou využity v praktické části bakalářské práce (SYN v11 a ORAL v1), a vysvětleny nejdůležitější pojmy z oblasti korpusové lingvistiky a základy pro vyhledávání v korpusech.

V praktické části bakalářské práce bude nejprve vytvořen seznam frazémů spojených s tématem opilství, a to s využitím frazeologických slovníků i jiných zdrojů. Tyto frazémy budou následně roztrdány do kategorií, poté bude provedena frekvenční analýza. V závěru praktické části bude zkoumána variabilita u přirovnání.

2. SEZNAM ZKRATEK

ČNK – Český národní korpus

SSČ – Slovník spisovné češtiny

SSF – Slovník synonym a frazeologismů

SČFI – Slovník české frazeologie a idiomatiky

3. TEORETICKÁ ČÁST

3. 1. FRAZELOGIE JAKO LINGVISTICKÁ DISCIPLÍNA

3. 1. 1. VYMEZENÍ OBLASTI FRAZELOGIE

Frazeologie je lingvistická disciplína, jejíž základní jednotkou je frazém nebo idiom. Podle Čermáka (2017b) je vymezení frazému nebo idiomu problematické a dosavadní běžně užívané definice těchto termínů nejsou dostatečné. Sám pak definuje frazém nebo idiom takto: „*je to taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci n. více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo*“ (Čermák, 2017b). Zmiňuje také, že o *frazému* mluvíme spíš tehdy, když se zabýváme formálními rysy této jednotky, zatímco když se zabýváme sémantickými rysy, mluvíme o *idiomu*. Pro účely této práce se dále budu držet termínu *frazém*.

Frazémy se vyskytují v každém přirozeném jazyce, doklady o tom máme už ze starověku. Nejde navíc o okrajový jev, frazémů se v jazyce vyskytuje velké množství a některé jsou velmi frekventované. Přesto zůstávala frazeologie dlouhou dobu na okraji zájmu jazykovědců, a pokud už ke zkoumání frazémů docházelo, týkalo se to hlavně jazyka psaného. Při studiu frazémů ovšem nelze opomíjet jazyk mluvený, protože ten byl pro jejich vznik podstatný a protože frazémy vyskytující se v psaném jazyce se od těch vyskytujících se v jazyce mluveném často odlišují. (Čermák, 2016b)

3. 1. 2. DĚLENÍ FRAZÉMŮ

Dělení frazémů není nijak ustálené, různí lingvisté pro něj volí různá kritéria. V této části práce představím dělení podle autorů frazeologických slovníků, které ve své práci používám – *Slovníku synonym a frazeologismů* Josefa Václava Bečky (1982) a *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* Františka Čermáka (Čermák a kol., 2009a; Čermák a kol., 2009b; Čermák a kol., 2016a).

Bečka (1982) v SSF dělí frazémy na intenzifikační (zesilující), verbalizační (slovesné) a konkretizační (rčení). Zesilující frazémy dále rozděluje na slovní přirovnání (např. *krade jako straka*), větná přirovnání (např. *spal, jako když ho do vody hodí*), zesílení adjektivem nebo příslovcem (např. *slepě důvěřovat*), zesílení substantivem (např. *po zuby ozbrojený*) a zesílení větou účinkovou (např. *lže, až se mu od úst práší*). Slovesné frazémy jsou taková ustálená spojení, která jsou tvořena substantivem a slovesem a v nichž je substantivum daným

slovesem uvedeno do dějového vztahu. Patří sem celá řada výrazů, například *dospět k závěru*, *věnovat pozornost*, *podat důkaz* nebo *prohlubovat rozpory*. Autor si také všímá toho, že většina substantiv v těchto slovesných frazémeh nemá slovesný protějšek a spojení substantiva se slovesem je tedy nezbytností pro vyjádření daného významu. Existují však i výjimky, jako příklad uvádí autor spojení *podstoupiti oběť*, které se užívá, ačkoliv existuje (a užívá se) i sloveso *obětovati*. Rčení jsou podle Bečky „*frazeologické obraty, které jako celek označují skutečnost složeným pojmenováním nepřímým (metaforickým, metonymickým, synekdochickým)*“ (Bečka, 1982, s. 369). Typická je pro ně ustálenost až ustrnulost. Autor jako rčení označuje celou řadu slovesných i jiných frazémů, například *nechá na sobě dříví štípat*, *dostat do těla*, *husarský kousek*, *vlk v rouše beránčím*, *být (zpitý) pod obraz boží* nebo *opilý na mol.* (Bečka, 1982)

František Čermák (2017c) zdůrazňuje, že frazeologie není samostatnou jazykovou rovinou, jakou je například syntax nebo morfologie – prostupuje všemi jazykovými rovinami. (Čermák, 2017c) Klasifikace frazémů je podle něj často problematická a dosud není ustálená. Existuje více hledisek, podle kterých je možno frazémy klasifikovat. Autor sám pro dělení frazémů využívá klasifikaci formálně-strukturní, která vychází z toho, jaké komponenty se podílejí na tvorbě daného frazému. Frazémy tak rozděluje na propoziční, kolokační a lexikální. (Čermák, 2007)

Propoziční frazémy jsou celé ustálené věty tvořené kombinováním tvarů lexémů, kolokací i klauzí. V minulosti byla tato kategorie frazémů opomíjená, badatelé se zabývali nanejvýš příslovími, ale ne jinými typy propozičních frazémů. Dělí se na dvě hlavní podskupiny – monosubjektové (mají jediného mluvčího, příkladem mohou být frazémy jako *Do třetice všeho dobrého.*, *Kdyby blbost kvetla, budeš samý poupě.*, *Mám to na jazyku.* nebo *Koukej mazat!*) a intersubjektové (alespoň dva mluvčí, jako příklady uvádí autor *A: Na shledanou! – B: Na shledanou!, A: Děkuji. – B: Není zač., A: Proč? – B: Pro slepičí kvoč.* (Čermák, 2007; Čermák, 2010)

Kolokační frazémy jsou tvořeny slovními formami, jako celek nemají větnou funkci. Mezi kolokační frazémy patří nejrůznější kombinace autosémantik a synsémantik, například sloveso + substantivum: *tlouct špačky*, substantivum + adjektivum: *anděl strážný*, sloveso + sloveso: *dát se poddat* nebo adverbium + adverbium: *kolem dokola*. Dále sem patří přirovnání (*řve, jako by ho na nože brali; pít jako duha; je tam jako nastláno*), verbonominální kvazifrazémy (u nich je jedním z komponentů abstraktní substantivum, jde například o frazémy jako *věnovat pozornost*, *uvést do pohybu* nebo *doznat změny*) a binomiály, což jsou

takové frazémy, které tvoří dvojice komponentů stejného slovního druhu, v některých případech i stejné formy (v češtině jsou příkladem binomiálů například frazémy *sliby chyby, ruku v ruce, den co den, neslaný nemastný, skrz naskrz, pro nic za nic* nebo *techtle mechtle*). (Čermák, 2007)

Pro tuto bakalářskou práci budou důležitá přirovnání, budu se zde tedy tomuto typu frazémů věnovat blíže. Čermák (2007) zdůrazňuje jejich specifické postavení v rámci frazeologie a tvrdí, že přirovnání prostupují různými rovinami frazeologie, neboť komponent stojící za komparátorem může být slovo, kolokace i celá věta. Autor také představuje sémantickou strukturu přirovnání:

/Kd/-R-(Tk)-k-Kt.

V této struktuře /Kd/ představuje *komparandum* neboli referenta (tedy „to, co k něčemu přirovnáváme“, R je *relátor* (obvykle sloveso, z přirovnání tvoří predikát), (Tk) je *tertium comparationis* (tedy ta vlastnost, kterou mají komparandum a komparátum společnou), k je *komparátor* (formální znak, většinou *jak* nebo *jako*) a Kt je *komparátum* (tedy model, „to, k čemu něco přirovnáváme“). (Čermák, 2007)

Poslední kategorií v této klasifikaci jsou lexikální frazémy. Lexikální frazémy jsou funkčně jednoslovné lexémy, které jsou tvořeny komponenty z roviny morfémové. Čermák (2007) je označuje za nejproblematictější a nejpomíjenější druh frazémů. Většinou jsou považovány pouze za nějakou výjimku (pokud je jim vůbec věnována pozornost), a to přesto, že jsou v lexikonu poměrně silně zastoupeny – podle odhadu tvoří ve *Slovníku spisovné češtiny* cca 5 % hesel. Jako příklady uvádí Čermák frazémy jako *najít, každopádně, zákeřný* nebo *zbývat*. (Čermák, 2007)

Lexikálními frazémy se blíže zabývala také Petra Klötzerová (1998) ve svém článku *Hranice frazeologie se posouvají. Lexikální frazémy v češtině*. Všímá si toho, že tradiční hranice frazeologie se v poslední době posouvají k jiným jazykovým rovinám, než jsou ty, na které se lingvisté zkoumající tuto oblast tradičně zaměřovali – směrem dolů je to rovina morfematická, případně i fonetická, směrem nahoru rovina celých textů. Autorka také zmiňuje, že mnohé frazémy už nejsou z různých důvodů vnímány jako frazémy a stávají se součástí běžné slovní zásoby. (Klötzerová, 1998)

Jako hraniční případy, které by bylo možno považovat za lexikální frazémy, označuje Čermák (2007) případy s explicitní valencí (např. *bodnout někomu*) a případy s reflexivitou (např.

zašít se, zapomenout se). Právě případy s reflexivitou by mohly zahrnovat i některá slovesa spojená s tématem opilství (Marie Kopřivová a Olga Richterová (2017) ve svém článku *Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie* uvádějí slovesa *ožrat se, zrušit se, zhulákat se, strážkat se, vyndat se*). Nakonec jsem se však rozhodla tyto výrazy do své práce nezahrnout, a to jednak proto, že je u nich problematické určit, kdy jde o frazém a kdy např. o metaforu, ale především proto, že se nevyskytují ve frazeologických slovnících. Budu však pracovat s jiným typem slovních spojení, který by také bylo možno považovat za hraniční, a sice s výrazy skládajícími se ze sponového slovesa *být* a verbálního adjektiva. Rozhodla jsem se tak proto, že tyto výrazy lépe vyhovují definici frazému (který by se podle ní měl skládat alespoň ze dvou prvků) než výše zmíněné případy s reflexivitou, a také proto, že frazeologické slovníky takováto slovní spojení uvádějí (u Čermáka (2016a) najdeme pod heslem *být opilý* například výrazy *bejt nacamranej, bejt prdlej* nebo *bejt zlitej*).

3. 1. 3. VÝZNAM A FUNKCE FRAZÉMU

Podle Čermáka (2007) plní frazém v textu zejména funkci formální a sémantickou (přičemž pokud se zaměříme na funkci sémantickou, užíváme spíše pojem *idiom*). Dalšími funkcemi frazému jsou funkce nominativní (frazém pojmenovává nějakou skutečnost), strukturní (frazém funguje jako prvek v nějaké vyšší textové jednotce) a pragmatická. Frazémy plní důležitou funkci v komunikaci, a to především v neformální řeči a následně pak i v beletrii, kde je neformální řeč napodobována, nebo v publicistice. Dalšími funkcemi, které frazémy naplňují, jsou například funkce estetická, ekonomická (úspornost projevu – vyjádřit nějakou skutečnost frazémem bývá kratší a rychlejší než vyjadřovat ji opisem), evaluativní nebo metajazyková (ta se týká strukturování myšlenek mluvčího a samotného jazyka, patří sem frazémy jako *mám to na jazyku* nebo *lépe řečeno*). (Čermák, 2007)

Čechová (1986) ve svém článku *Dynamika frazeologie* tvrdí, že ve frazeologii se často odráží vývoj myšlení a historie národa – frazémy odkazují na dějinné události, lidovou zkušenost apod. Frazeologie je také stále živou součástí jazyka, frazémy netvoří žádný pevný, ustrnulý soubor – naopak, v jazyce postupem času vznikají frazémy nové a některé starší frazémy zase zanikají, například z důvodu zániku skutečnosti, na kterou odkazovaly. Důvodem pro vznik nových frazémů může být snaha vyjádřit se neotřelým způsobem, jazykový humor, hra apod. Autorka si také všimá toho, že různé frazeologické jednotky nacházejí uplatnění v různých typech textů nebo promluv – řada frazémů najde uplatnění v textech publicistického stylu, jejichž autoři se snaží o co nejnápaditější vyjádření za účelem ozvláštňení textu a přesvědčení

čtenáře, frazeologie převzatá z cizích jazyků (např. z latiny) se uplatní v odborném stylu apod. (Čechová, 1986)

3. 1. 4. VARIABILITA FRAZÉMŮ

Tomáš Jelínek, Marie Kopřivová, Vladimír Petkevič a Hana Skoumalová (2018) ve svém článku *Variabilita českých frazémů v úzu* zmiňují, že i když ustálenost je podstatnou a často zmiňovanou vlastností frazeologických jednotek, neznamená to, že by frazémy vždy byly neměnné – naopak, mnohé mají různé varianty a obměny. Variabilita může být na rovině morfologické, lexikální i syntaktické, objevuje se i sémantická variabilita nebo různé případy kreativního užívání frazémů. Otázkou pak je, jak tuto variabilitu postihnout ve slovníkovém hesle – to by mělo ideálně mít podobu jakéhosi prototypu, nejfrekventovanější varianty daného frazému. Slovníky dnes už také uvádějí jednotlivé varianty frazému. Autoři článku v závěru navrhují podobu hesla v lexikální databázi, která by mohla být užívána lidmi i počítačem. Takové heslo by mělo obsahovat informaci o syntaktické struktuře, ustrnulosti nebo flexibilitě a anomálnosti na různých rovinách. (Jelínek a kol., 2018)

3. 2. FRAZELOGIE SPOJENÁ S TÉMATEM OPILSTVÍ

3. 2. 1. VÝZNAM A ÚČINKY ALKOHOLU

Alkohol je v dnešním světě nejužívanější drogou a lidstvo provází odnepaměti – o jeho užívání máme doklady už z dob několika tisíc let před našim letopočtem. V minulosti se hojně využíval v lékařství, alkoholické nápoje byly také v dobách nedostatečných hygienických podmínek na rozdíl od řady jiných nápojů zdravotně nezávadné. V současné době jsou už primárním důvodem, proč alkohol lidi přitahuje, jeho účinky na centrální nervový systém. Tyto účinky jsou tlumivé, přestože se konzumentovi alkoholického nápoje alespoň zpočátku může zdát, že jej alkohol naopak povzbuzuje. Projevy opilosti se pohybují od těch veskrze pozitivních (vyskytujících se zejména v počátečním stavu opilosti), jako je veselost, rozjařenost, sdílnost a komunikativnost, po negativní, jakými jsou netaktnost a hrubost, hlasité zvukové projevy, rudnutí v obličeji, nevolnost, vrávoravá chůze nebo agrese. Při konzumaci velkého množství alkoholu může dojít až k otravě alkoholem, která může mít v extrémních případech za následek i smrt. (Sandorová et al., 2006)

Vzhledem k dlouhé historii alkoholu v dějinách lidstva, jeho účinkům na lidský organismus a typickým projevům spojeným se stavem opilosti není divu, že je frazeologie spojená s tímto tématem velmi bohatá a už dlouhou dobu tvoří součást (nejen) našeho jazyka. Účinky, které alkohol na konzumenta má, se pak odrážejí i v konkrétních frazémeh – například skutečnost, že alkohol má na organismus tlumivý účinek, je vyjádřena frazémem *být společensky unavený*; počáteční stav opilosti, kdy má konzument alkoholu dobrou náladu, je často vyjadřován obraty jako *být v náladě*, *mít náladičku* a negativní projevy chování opilého člověka (hrubost, hlasitost, agrese) se odrážejí ve frazémeh jako *být ožralý jako prase*, *být ožralý jako dobytek* nebo *ožrat se jako doga*.

3. 2. 2. DOSAVADNÍ VÝZKUM FRAZELOGIE SPOJENÉ S TÉMATEM OPILSTVÍ

Dlouhé historie a bohatosti frazeologie spojené s tématem opilství si všímá Emil Kutílek (1925) ve svém článku *Lid český tepe posměšně pijany: „Známa jest (i z učebnic středoškolských) sbírka názvisek a úsloví, sebraných od Josefa Jungmanna z literatury staročeské i z lidového podání, jak odedávna Čechové posmívali se pijanům a pijankyním přepodivnými názvisky, výsměšky, úštěpky.“* (Kutílek, 1925, s. 133) Autor uvádí celou řadu frazémů užívaných pro popis opilého člověka, z nichž některé se používají dodnes (např. *být na mol*; *být pod vobraz*), jiné jsou spíše okrajové a v korpusech současné češtiny je nenajdeme (např. *nemůže říci mohovitost*, *meklenburk*; *vypsal pár plajštiftů*; *být na frc*; *držet*

Holdámus). Autor si také všimá rozdílného vnímání opilosti u mužů a u žen a s tím spojených rozdílů ve frazeologii. Článek je dokladem toho, že bohatá frazeologie týkající se tématu opilství byla už v dřívějších dobách předmětem zájmu jazykovědců. (Kutílek, 1925)

Antonio Pamies a Beatriz Cortina (2009) se ve svém článku *Idioms on drunkenness and drunkenness on idioms* věnují frazeologii spojené s tématem opilství z hlediska konceptuální metafory. Vycházejí přitom z frazémů španělských, anglických a francouzských a snaží se najít podobnosti mezi frazémy v těchto třech jazycích. Uvádějí několik tzv. ikonických modelů, podle kterých jsou frazémy v těchto jazycích tvořeny, a pro každý model pak předkládají několik frazémů z uvedených třech jazyků.

Jedním z těchto modelů je *zvíře* – buď je ke zvířeti přirovnáván opilý člověk, nebo samotná opilost, která pak může být „chycena, ulovena“, přičemž druhy zvířat vyskytujících se v těchto metaforách jsou velmi rozmanité, podle autorů však nikoliv úplně arbitrární – zvířata například často symbolizují nějakou typickou vlastnost opilého člověka nebo jde o zvířata známá pro svou sílu a výdrž, která by jim umožnila vypít velké množství alkoholu. Dalšími modely jsou *pohyb* (opilost může být ve frazeologii přirovnávána k pohybu rotačnímu, pohybu nahoru, dolů, dovnitř, ven, případně k absenci nebo neschopnosti pohybu), *část těla* (opilost je připodobňována k určité části těla) a *agrese* (v takových metaforách je buď agresorem opilý člověk, nebo samotná opilost). Posledním ikonickým modelem, který autoři zmiňují, je model *rostlinný*, který není zdaleka tak produktivní jako model zvířete, ale opilecké metafory založené na rostlinách se přesto ve všech třech zkoumaných jazycích vyskytují. V závěru článku autoři shrnují, že výsledky jejich zkoumání metafor spojených s tématem opilství jsou ve shodě s tím, co bylo už zjištěno o metaforách z jiných oblastí (např. *strach, hlad, bolest*): přes mnohé kulturní odlišnosti se ve frazeologii různých jazyků dají pozorovat univerzální principy a shodné modely tvoření nových metafor. (Pamies, Cortina, 2009)

Na tento článek navazují ve svém článku *A comparative study of idioms on drunkenness in Chinese and Spanish* autoři Lei Chunyi a Antonio Pamies (2019). Na příkladech z velmi odlišných jazyků, čínštiny a španělštiny, zde opět ukazují podobnosti mezi metaforami tvořenými podle výše zmiňovaných ikonických modelů. Kromě těchto modelů se autoři článku zabývají i dalším způsobem tvoření frazémů s tématem opilosti. Frazémy tak mohou vznikat třeba na základě jména známé osobnosti z dané země nebo kulturního okruhu, která se proslavila nestřídmým pitím alkoholu, na základě náboženství nebo reálií specifických pro danou kulturu. (Chunyi, Pamies, 2019)

Valerij Michajlovič Mokijenko (1973) se v článku *Pije jako holendr – nebo jako Holendr?* zabývá jedním z českých frazémů popisujících nestřídmé pití alkoholu. Zamýšlí se nad dvěma možnostmi výkladu etymologie tohoto frazému – *holendr / Holendr* může buď znamenat „příslušník holandské národnosti“ (Holand’an), nebo „stroj na mletí krup“. Na základě způsobu tvoření jiných přirovnání s tématem opilství a na základě toho, jakým způsobem se ve frazeologii obecně užívají označení příslušníků jiných národů,¹ pak autor dochází k závěru, že *holendr / Holendr* má v tomto frazému mnohem pravděpodobněji význam „Holand’an“. (Mokijenko, 1973)

Korpusovým výzkumem českých frazémů s tématem opilosti se zabývaly Marie Kopřivová a Olga Richterová (2017), které svá pozorování shrnuly v článku *Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie*. Autorky v textu rozdělují frazémy na přirovnání (*být opilý jako..., pít jako...*) a ostatní frazémy, které jsou většinou slovesné. Východiskem pro jejich výzkum byl dotazník předložený 13 respondentům, kteří měli uvést, jaká přirovnání a frazémy spojené s opilostí je napadnou. Na základě těchto odpovědí pak autorky provedly samotný korpusový výzkum, konkrétně v korpusu SYN v4. (Kopřivová, Richterová, 2017)

U přirovnání bylo zjištěno, že *pít jako* se nejčastěji pojí s výrazy *duha, Dán, o život, o závod, holendr* a *dobytek*. Spojení *být opilý jako* bylo nejčastěji doplněno slovy *Dán, slíva, zvíře, prase, dělo, žok* a *hovado*. V kategorii ostatních frazémů uvedli respondenti mnohem větší množství výrazů než u přirovnání. Pro 32 z nich našly autorky doklady v korpusu, tyto výrazy pak seřadily podle frekvence: *být namol / na mol, opít se, být ožralý, ožrat se, být ovíněný, být společensky unavený, být v lihu, být namazaný, být nality, být připitý, být v náladě, být nachmelený, být sřatý, být stříknutý, být na šrot, chlastat první ligu, být pod obraz (Boží), mít opici, být nacamraný, střískat se, mít špičku, mít naváto, být na hadry, mít ji jako z praku, být zchlastaný, zhulákat se (do němoty), být na káry, být líznutý, sotva plést jazykem, mít hladinku, mít opičku, být na mraky*. V závěru článku si autorky všimají toho, že zatímco některé frazémy a přirovnání se vyskytují výhradně v souvislosti s opilostí, jiné mají obecnější význam a objevují se i v jiných kontextech (např. kvantifikující přirovnání *jako prase*). (Kopřivová, Richterová, 2017)

¹ Promítání stereotypních představ (většinou negativních) o příslušnících jiných národů do jazyka v podobě různých frazémů zmiňuje i František Čermák, který uvádí příklady jako *krade jako cikán* nebo *turecké hospodářství*. (Čermák, 2007)

3. 3. ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS

Český národní korpus byl založen roku 1994 na FF UK, hlavním iniciátorem projektu byl František Čermák. Zahrnuje řadu korpusů mluvených, psaných, synchronních, diachronních, jednojazyčných i paralelních. Největší korpus v rámci ČNK (SYN v11) obsahuje přes pět miliard slov. Přístup ke korpusům ČNK umožňuje uživatelům webová aplikace KonText. (Čermák, 2017a; Cvrček, Richterová, 2022c)

V této práci budu využívat poslední (největší) verzi synchronního psaného korpusu a mluveného korpusu. Rozhodla jsem se pro ně proto, že mnou vyhledávané frazémy jsou ve většině případů velmi málo frekventované, často jde o pouhé jednotky výskytů. Chtěla jsem tedy pracovat s korpusy co největšího rozsahu, a to i za cenu toho, že nebudou reprezentativní.

Poslední verze synchronního psaného korpusu je verze jedenáctá, která byla zveřejněna v roce 2022, její velikost je 5 032 milionů slov a zahrnuje v sobě všechny předchozí verze. Korpus SYN v11 obsahuje texty publicistické, beletristické i odborné, převažuje však publicistika, takže korpus není reprezentativní. Pro vyhledávání frazémů v mluveném korpusu budu využívat korpus z řady ORAL, konkrétně ORAL v1, který v sobě zahrnuje korpusy ORAL 2006, ORAL 2008, ORAL 2013 a ORAL-Z (dosud nepublikované nahrávky). Velikost tohoto korpusu je 5 368 391 slov, je tedy zhruba tisíckrát menší než korpus SYN v11. Obsahuje přepisy záznamů hlavně neformálních rozhovorů, a to především mluvčích z české části ČR. (Cvrček, Richterová, 2022a; Cvrček, Richterová, 2022b)

3. 3. 1. VYMEZENÍ POJMŮ Z OBLASTI KORPUSOVÉ LINGVISTIKY, VYHLEDÁVÁNÍ V KORPUSU

Důležitým pojmem z oblasti korpusové lingvistiky, který budu v této práci používat, je frekvence. Frekvence naznačuje, který jev je v korpusu obvyklejší a který naopak okrajový. Rozlišujeme frekvenci absolutní a relativní – absolutní frekvence udává celkový počet výskytů daného jevu (slova, slovního spojení...) v konkrétním korpusu, relativní frekvence říká, kolikrát se tento jev v korpusu vyskytuje v milionu slov (používá se zkratka i. p. m. = instances per million). Ve své bakalářské práci budu používat frekvenci absolutní, jelikož mnou vyhledávané frazémy mají velmi nízký počet výskytů. Není tedy možné mezi sebou přímo porovnávat frekvence v korpusech SYN v11 a ORAL v1. (Cvrček, Richterová, 2021b)

Pro vyhledávání v korpusu se používá dotazovací jazyk CQL. Při tvoření dotazu platí, že každé pozici v korpusu odpovídá jeden výraz v hranatých závorkách ve tvaru [atribut = "hodnota"]. Atributy, které ve své práci budu při vyhledávání v korpusech používat, jsou *lemma* a *word* (a částečně také *col_type*, viz kapitola 3.3.4.). Atribut *lemma* představuje základní slovníkový tvar, pokud tedy například chceme v korpusu vyhledat všechny tvary slovesa *mít*, zadáme dotaz [lemma = "mít"]. Atribut *word* pak představuje konkrétní tvar daného slova, takže pokud chceme najít všechny výskyty slovního tvaru *špičku*, použijeme dotaz [word = "špičku"]. Kombinací výrazů v hranatých závorkách můžeme vyhledávat několik pozic v korpusu za sebou – dotaz [lemma = "mít"] [word = "špičku"] nám tak vyhledá všechny výskyty spojení *mít špičku*. Pokud nechceme zahrnovat jen případy, kde se lemma *mít* a slovní tvar *špičku* vyskytují bezprostředně za sebou, můžeme dotaz upravit například takto: [lemma = "mít"] []{0,3} [word = "špičku"]. Prázdné hranaté závorky zde představují libovolnou pozici v korpusu, čísla ve složených závorkách představují interval udávající, kolik takových pozic se za sebou může vyskytovat, zde tedy od nuly do tří. Zadáním takového dotazu bychom tedy vyhledali i případy, kdy jsou od sebe lemma *mít* a slovní tvar *špičku* vzdáleny až o tři pozice, tedy například *má už špičku* nebo *měl jsem teda pořádnou špičku*. (Cvrček, Richterová, 2021a)

Při vytváření korpusového dotazu lze také využít logické operátory & (a zároveň, AND), | (nebo, OR) a ! (negace, NOT). Pokud tedy například chceme najít všechny výskyty adjektiva *nezavřený* (pro přirovnání *jako nezavřený*) a nechceme, aby výsledky obsahovaly tvary adjektiva *zavřený*, můžeme dotaz formulovat jako [lemma = "zavřený" & word = "n.*"], kde *n.** představuje slovo začínající na *n* s libovolným počtem písmen. (Cvrček, Richterová, 2021a)

Po zadání korpusového dotazu získáme tzv. konkordanční seznam – tedy seznam všech výskytů daného jevu i s kontextem. Jednomu řádku tohoto seznamu říkáme konkordanční řádek. V každém konkordančním řádku je zvýrazněn KWIC (key word in context, klíčové slovo v kontextu), což umožňuje snadné zkoumání levého i pravého kontextu jevu, který nás zajímá. (Cvrček, Richterová, 2016) Posledním pojmem, který bych zde chtěla zmínit a který budu ve své práci používat, je kolokace. Jde o smysluplné spojení slov nacházejících se blízko sebe, které se skládá ze slova základového (většinou KWIC) a kolokátu, tedy kontextového slova. Rozhraní ČNK umožňuje pro vyhledané slovo zobrazit seznam kolokátů, přičemž můžeme nastavit, do jaké vzdálenosti a v jakém směru od KWIC se má kolokát nacházet (a tedy případně hledat zvlášť kolokáty levé a pravé) a podle jaké asociační míry bude seznam

tříděn – každá z nich je vhodná pro jiné účely, neboť jsou citlivé na různé typy slovních spojení. V seznamu kolokátů můžeme také uplatnit pozitivní a negativní filtr a zobrazit si tak kolokace jen s tím kolokátem, který nás zajímá, nebo naopak pokud nějaký kolokát není pro náš výzkum relevantní, můžeme jej negativním filtrem vyfiltrovat a zobrazit si původní konkordanční seznam bez této kolokace. (Cvrček, Richterová, 2018)

3.3.2. NÁSTROJ FRANTA

Nástroj FRANTA (FRazémová ANotace a Textová Analýza) je součástí korpusů řady SYN od verze 4. Jeho funkcí je automatické vyhledávání frazémů v textu. Při identifikaci frazémů využívá FRANTA předem připravený seznam, který vychází především z SČFI. (Cvrček, Richterová, 2021c)

FRANTA umožňuje vyhledávání pomocí dvou pozičních atributů: `col_lemma` a `col_type`. Atribut `col_lemma` umožňuje vyhledávat lemma daného frazému, lze při tom využít zástupná slova a značky pro slovní druh, např. `A_jako_kámen`, kde značka `A` zastupuje libovolné adjektivum. Ve své práci budu při vyhledávání frazémů v korpusech využívat spíše atribut `col_type`, který má jako svou hodnotu dvoupísmennou značku. První písmeno určuje druh frazému (`K` pro neslovesné kolokace, `J` pro víceslovné spojky, `M` pro přísloví, rčení apod., `P` pro přirovnání, `S` pro větné výrazy a `V` pro slovesné kolokace). Druhé písmeno pak rozlišuje hlavní a závislé slovo v daném frazému – jako hlavní je většinou označeno poslední slovo frazému. Pokud tedy chceme například vyhledat přirovnání se slovem *duha*, můžeme formulovat dotaz s atributem `col_type` takto: `[lemma = "duha" & col_type = "PH"]` (druhou pozici v hodnotě atributu `col_type` by také bylo možno nahradit tečkou, to by pouze znamenalo, že slovo *duha* může být ve frazému hlavní nebo závislé; tečka na první pozici v hodnotě tohoto atributu by pak znamenala, že může jít o libovolný frazém, ne pouze o přirovnání). (Cvrček, Richterová, 2021c)

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4. 1. VYTVOŘENÍ SEZNAMU FRAZÉMŮ

Nejprve bylo třeba vytvořit seznam frazémů, se kterým by bylo možné pracovat při korpusovém výzkumu. Zahrnovala jsem pouze takové frazémy, které popisují buď přímo skutečnost, že někdo je opilý, nebo činnost, při níž se jedinec do tohoto stavu dostává, tedy takové, které významově odpovídají výrazům *opít se, opíjet se, (být) opilý*. Nezahrnovala jsem tedy například frazémy označující opilce, akci, při níž dochází ke konzumaci alkoholu, budovu, kde se alkohol prodává a konzumuje, frazémy označující různé alkoholické nápoje apod.

Při tvoření seznamu jsem vycházela především z tištěných frazeologických slovníků – SČFI a SSF. Některé frazémy jsem také našla v onomaziologickém slovníku *Tezaurus jazyka českého* (Klégr, 2007) a ve *Šmírbuchu jazyka českého* (Ouředník, 2016), který obsahuje i velké množství výrazů z okraje slovní zásoby, pro něž v mnou použitých korpusech neexistují doklady. Nakonec jsem seznam ještě doplnila o frazémy, které se objevily v článku Marie Kopřivové a Olgy Richterové (2017) *Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie* a o frazémy, na které jsem narazila přímo v korpusech při hledání ostatních frazémů a které se dosud v žádném z ostatních zdrojů neobjevily.

Při vypisování frazémů jsem se rovnou dívala do obou korpusů, se kterými jsem pracovala, a ty frazémy, které se ani v jednom z nich neobjevily, jsem vyřazovala, aby bylo následně možné vytvořit seznam pouze takových frazémů, pro které existují korpusové doklady. Pokud se nějaký frazém v korpusu vyskytoval jen jako součást článku pojednávajícího o frazémech spojených s tématem opilství (tak tomu bylo např. u frazémů *být křísly, být namotaný* nebo *být naslopaný*), do seznamu jsem jej také nezařazovala.

V následující části představím seznam frazémů, které jsem získala z jednotlivých zdrojů. Zároveň zde vypíšu frazémy, které se sice objevily v některém ze slovníků, ale v korpusu jsem pro ně nenašla žádný doklad.² Pokud šlo o frazeologický slovník, ve kterém byly

² V některých případech šlo také o taková slovní spojení, pro která je v korpusu obrovské množství dokladů s jiným než mnou zkoumaným významem (např. *mít dost, být pěkný*). Pokud zároveň nástroj FRANTA takovéto frazémy nezachycuje, bylo by téměř nemožné najít všechny výskyty frazému v souvislosti s opilstvím. Vždy jsem se tedy snažila projít náhodný vzorek konkordančních řádků (minimálně 100), a pokud se v tomto vzorku daný frazém neobjevil ve významu *(být) opilý, opít se* ani jednou, do konečného seznamu jsem jej nezařazovala.

frazémy tříděny podle typů (SSF, SČFI), nechala jsem zde autorovo původní třídění. U frazémů jsem zachovala ten tvar, který mají ve slovníku.

4. 1. 1. SLOVNÍK SYNONYM A FRAZEOLISMŮ

- PŘIROVNÁNÍ:

pít jako duha; pít jako holendr; opilý jako slíva; opilý jako snop; opilý jako štetka

(nevyskytuje se v korpusu: *opilý jako štika*)

- OSTATNÍ INTENZIFIKAČNÍ FRAZÉMY:

pít, až se hory zelenají; opilý na mol; opít se do němoty

- RČENÍ:

být nalitý jako sud; být na motyku; být na tahu; být (zpitý) pod obraz boží; dívat se sklenici na dno; mazat deku; mít opici; mít pod čepicí; mít špičku; zalévat hrdlo

(nevyskytuje se v korpusu: *být ožralý na makotinu; koupit si draka; mazat pištalu; mít hodně v prvním patře; mít naložino; mít v prvním poschodí; opilý na drť; světit / křtít Michala*)

4. 1. 2. SLOVNÍK ČESKÉ FRAZEOLOGIE A IDIOMATIKY

- PŘIROVNÁNÍ

pije, až se hory zelenají; bejt (vožralej) jak cepelín; být opilý jak čuně; jak dělo; jak kára; jak prase; byl (tak) vožralej, že říkal psovi slečno; je nalitej jak slíva; jak snop; jak sud; jak svině; jak zákon káže; jak (divoké) zvíře; lejt něco do sebe jak do sudu; nalejvá se jak pupen; pít jako bezedný; pít jak Dán; pít jak duha; pít jak holandr / holendr; pije jak houba; pije jak námořník; pije jak nezavřený; pít něco jak vodu; pít jak zjednaný

(nevyskytuje se v korpusu: *být opilý jak kanec; je nalitej jak štěně; leje to do sebe jak do boty; pít, jak by do holínky lil; pít jak čtyři; pít jak do důchodu*)

- SLOVESNÉ FRAZÉMY

bejt líznutej; nacamranej; nadranej; nadržatovanej; nakárovanej; nalitej; nalíznutej; namazanej; nametenej; s'atej; zkárovanej; zlinkovanej; zlitej; být / bejt naložený / naloženej v lihu; být / bejt namol; bejt trochu stříknutej; bejt pěkně zřízenej; být / bejt pod parou / párou; být / bejt / vypadat pod vobraz (boží); být / bejt společensky unavený / unavenej; být v

(povznesené) náladě; mít povznesenou / růžovou náladu; být / bejt v podroušeném stavu; chodit / lézt po čtyřech; mazat deku; mít (dobrou) náladičku; mít nakoupeno / nakoupíno; mít pod čepicí; mít (smutnou / veselou) opici / vopici; mít špičku; mít (už / z něčeho) v hlavě; mít (už) vypito; podívat se (hluboko) do džbánu / sklenice, podívat se (sklenici) na dno; přebrat míru; zpít / zřít se pod obraz boží; opít se / vožrat se / zpít se do němoty; dát / dávat si nosu; zalévat hrdlo; často se dívat n. rád / umět se podívat do sklenice

(nevyskytuje se v korpusu: bejt groggy; nakulenej; prdlej; prdnutej; bejt z něčeho tvrdej; bejt / zůstat tuhej; dát / dávat si do lebedy / mouly; mít dost; mít pod kloboukem; mít vysmolené hrdlo; nevědět o světě; vidět něco nadvakrát; zalévat dušičku)

4. 1. 3. TEZAUROS JAZYKA ČESKÉHO

být jako čuně; být jako dělo; být jako prase; být naložený v lihu; být na mol; být pod obraz; být pod parou; být společensky unavený; chlastat jak nezavřenej; mít nakoupeno; mít rozvernou náladu; mít splávek; mít mírnou špičku; mít špičku; mít opičku; mít v hlavě; pít jako duha; pít jako houba; udělat si náladu; vidět dvakrát; vidět dvojitě; mít opici; mít ji jako z praku; zpít se do němoty; zřít se jak zákon káže

4. 1. 4. ŠMÍRBUCH JAZYKA ČESKÉHO

bejt cáklej; lízlej; líznutej; máznutej; nacamranej; načatej; nadranej; nadrátovanej; nadrbanej; nadřenej; nachcanej; nachcanej jak mraky; nachmelenej; najebanej; nakalenej; nalítanej jak cepelín; nalítej jak slíva; nalíznutej; na maděru; namazanej; nametenej jak snop; namol; na motyku; na mraky; napítej; napítej jak houba; na plech; na sračku; na šrot; piclej; pod párou; pod vobraz; přivožralej; bejt připítej; stříknutej; s'atej; s'atej jak kára; zbořenej; zdrátovanej; zduněnej; zhulákanej; zchlastanej; zlinýrovanej; zlískanej; zlítej jak hovado; zlítej jak necky; zlítej jak puma; zkalenej; zpítej; ztrískanej; chlastat jak duha; chlastat jak doga; chlastat jak svině; chlastat jak Dán; chlastat jak štětka; lejt do hlavy; mazat deku; mazat šišku; mít draka; mít ji jak z praku; mít kvartál; mít opici; natahovat ráfek; ožrat si pysk; pořít si opici; trhat kořalu

(nevyskytuje se v korpusu: bejt cinknutej; dodělanej; dojatej; dojetej; dojmutej; grogy; hotovej; chycenej; kaput; knokaut; kříslej; loknutej; nabryndanej; nacucanej jak dýně; na cucky; načechranej; načechrovanej; nadranc; na flastr; nahnanej; nahulenej; nahulenej jak

čibuk; nachlámanej; nakotěnej; nakouřenej; nakulenej; naladěnej; nalámanej / zlámanej jak prut; nalinkovanej jak sešit / písanka; nalitej jak bluma; nalopanej; naloženej jak mates / sardinka; na máry; nametenej jak pecka; napařenej jak vojtěška; napitej jak deštník; narvanej; nasáklej; na sekeru; naslopanej; na šráky; na šutr; natankovanej; nataženej jak drát; nataženej jak špagát; natrženej; naválenej; voddělanej; vokotěnej; vopilej jak psí / kravskej vocas; vorvanej jak angrešt / tyčka u plotu; vožralej jak kotě; vožralej jak mart'an; vožralej jak mol; vožralej jak štěně; pěknej; podebranej; pod pult; pod stůl; prdlej; prdnutej; přibořenej; připálenej; puklej jak dyňa; rozladěnej; řachlej; setlej; setnutej; sežranej jak jelito; sežranej jak karkulka; sežranej jak krumpáč; sežranej jak motyka; spadlej; sťatej jak šakal; štajf; šejdrem; trop; ťuklej; ťuknutej; udělanej jak kráva / svině; v rychtyku; zalomenej jak lodní hřidel; zbořenej jak Drážďany; zbouranej; zcákanej; zcáknutej; zčazenej; zčůřenej; zdělanej; zdrbnutej; zdrcnutej; zdrhnutej; zepsanej jak Jiráskovy (sebraný) spisy; zflákanej; zhulenej; zjetej; zkárovanej jak dělo; zkérovanej; zkouřenej; zkřesákovanej; zlinkovanej jak notovej paír; zlitej jak deka; zlitej jak delina; zlitej jak kanec; zlitej jak kanón; zlitej jak pukvice; zlitej jak vajgl; zlomenej jak pravítko; zmalovanej; zmotanej; zmrskanej jak Vykupitel; zpajcovanej; zpanákovanej; zpařenej jak jetel; zpytlíkovanej; zrasovanej; ztropenej; zťukanej jak datel; bourat baráky; cedit krz zuby; drhnout chřtán; dunět jak piliňáky; dusit pivo; hučet jak Niagára; chlastat jak čuba; chlastat jako Holand'an; chlastat jako kurva; chlastat jako německej zájezd; chlastat jak prokopnutej kejbl; chlastat jako stará kurva; chlastat jak špaček; chytit motrláka; kalit hory; lámat ploty; lejt do pytle; mazat / mastit kouli / pišťalu; mít bosáckou nemoc; mít čuráka venku; mít ji; mít ji na zádech; mít péro za uchem; mít rýmu; mít v kokosu / v kouli / v kebuli; nalejvat si pupen; neznat boha; ožrat si sosák; ožrat si rypák; ožrat si rypec; picnout si hlavu; pořídít si nohu; sušít sudy; tahat špagát; sprchovat si mandle; šlápnout na špunt; třít salamandra; umotat si ji; vlíct / táhnout vorangutána / paviána; zalejvat cajk; zalejvat vrbu / dušičku; zametat flastr; zavíst kapku, ztrhat si v prdeli žíly / žíly v prdeli)

4. 1. 5. ČEŠTINA 2.0

Využila jsem i otevřený internetový slovník Čeština 2.0. Tento slovník je tvořen přímo uživateli a může tedy obsahovat i takové výrazy, které jsou užívány jen velmi úzkou skupinou mluvčích, případně nejsou užívány vůbec a jde jen o slovní hříčku, kterou si autor hesla vymyslel. Po zadání vyhledávacích dotazů „opít se“ a „opilý“ jsem v tomto slovníku našla

následující frazémy, které se dosud neobjevily v žádném z mnou užívaných tištěných slovníků a pro které jsem našla korpusové doklady:

být nakropený, být namrdaný, být navátý, být zmaštěný

4. 1. 6. DALŠÍ ZDROJE

Seznam jsem doplnila ještě o frazémy, které ve svém článku *Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie* zkoumaly Marie Kopřivová a Olga Richterová (2017). Opět jsem vybírala ty frazémy, které se dosud v žádném zdroji neobjevily, ale pro které existují korpusové doklady. Šlo o následující frazémy:

být na hadry, být na káry, být na kaši, být opilý jako carský důstojník, jak cyp, jako dobytek, jako mužik, jak žok, být ovíněný, být ožralý, chlastat první ligu, mít hladinku, mít naváto, pít jako o závod, jako o život, pít jako protržený

Během vyhledávání v korpusech jsem také výjimečně narazila na frazém, který se v žádném předchozím zdroji neobjevil. Takovéto výrazy jsem tedy také přidala do svého seznamu, šlo o následující frazémy:

být načuzený, být zbouraný, mít upito, ožrat si hubu

4. 1. 7. ROZTRŽIDĚNÍ FRAZÉMŮ

Frazémy získané ze všech výše uvedených zdrojů jsem následně roztřídila do čtyř kategorií. Držela jsem se při tom částečně třídění, které užívá František Čermák (2007) a Marie Kopřivová a Olga Richterová (2017). Frazémy jsem tak rozdělila na přirovnání, slovesné frazémy se slovesem *mít*, slovesné frazémy skládající se ze sponového slovesa *být* a verbálního adjektiva a ostatní slovesné frazémy. U přirovnání je v tomto seznamu zatím vynechána levá strana, konkrétní členy na této pozici uvádím v následujících kapitolách (v kapitole 4.2. je v tabulce zaznamenána nejvíce frekventovaná varianta přirovnání, pro přirovnání s absolutní frekvencí 10 a více v korpusu SYN v11 jsou pak v kapitole 4.3. vypsány všechny nalezené varianty). V kategorii ostatních slovesných frazémů je užitá zástupná značka *V*, která znamená, že tato pozice je realizována nějakým slovesem. V některých případech je na této pozici sice přídavné jméno, ale tyto případy jsem se rozhodla

považovat za odvozené z původních frazémů obsahujících sloveso³, podobně jako to u přirovnání dělá František Čermák (2007): „*Výrazy typu chlap jako hora, den jako malovaný, lehký jako pírkó lze chápat za různé ustálené transformace z bázi obsahujících sloveso (zde všude být)*“ (Čermák, 2007, s. 50).

V některých případech jsem zde také užila zástupná slova *něco*, *nějaký*, která jsou pro odlišení psána menší velikostí písma. Jde o frazémy s vyšší mírou variability – například u přirovnání *něco jak vodu* lze za zástupné slovo *něco* dosadit různé druhy alkoholických nápojů. Pokud je v seznamu nějaké slovo v závorce, znamená to, že sice není součástí jádra frazému, ale často jej doplňuje – například frazém *mít (nějakou) náladu* se vyskytuje jednak v podobě *mít náladu*, ale často také doplněný adjektivem, například *mít povznesenou náladu*.

Výsledný seznam pro vyhledávání v korpusech tedy vypadal takto:

- PŘIROVNÁNÍ

až se hory zelenají; jako bezedný; jako carský důstojník; jako cepelín; jak cyp; jako čuně; jako Dán; jako dělo; jako dobytek; jako dogo; jako duha; jako holandr / holendr; jako houba; jako hovado; lít do sebe něco jak do sudu; jako kára; jak mraky; jako (ruský) mužik; jako námořník; jak necky; jak nezavřený; jako o závod; jako o život; jako prase; jako protržený; jako puma; jako pupen; jako slíva; jako snop; jako sud; jako svině; jako stará štětka; něco jak vodu; jak zákon káže; jak zjednaný; mít něco jak z praku; jako zvíře; tak, že říkal psovi slečno; jako žok

- SLOVESNÉ FRAZÉMY SE SLOVESEM MÍT

dost; draka; hladinku; kvartál; nakoupeno; nakoupíno; (nějakou) náladíčku; (nějakou) náladu; naváto; opici; opičku; pod čepicí; splávek; špičku; upito; v hlavě; vypito

- SLOVESNÉ FRAZÉMY SLOŽENÉ ZE SPONOVÉHO SLOVESA BÝT A ADJEKTIVA

být cáklý; lízlý; líznutý; máznutý; nacamraný; načatý; načuzený; nadraný; nadrátovaný; nadrbaný; nadřený; nachcaný; nachmelený; najebaný; nakalený / zkalený; nakárováný / zkárováný; nakropený; nakulený; nalitý / zlitý; nalíznutý; namazaný / máznutý; nametený; namrdaný; napitý / připitý / zpitý; navátý; ovíněný; ožralý / přiožralý; piclý; picnutý;

³ Ze stejného důvodu zde také frazémy, jejichž levým členem je adjektivum, uvádím i se slovesem *být* v závorce, tedy například (BÝT) OPILÝ jako slíva, ne pouze OPILÝ jako slíva.

připářený; společensky unavený; s'atý; stříknutý; zbořený; zbouraný; zdrátovaný; zduněný; zhulákaný; zchlastaný; zlinkovaný; zlinýrovaný; zlískaný; zmaštěný; zřízený; ztřískaný

- OSTATNÍ SLOVESNÉ FRAZÉMY

být pod parou; být na káry; být na kaši; být (naložený) v lihu; být v (nějaké) náladě; být v podroušeném stavu; dát / dávat si do nosu; dívat se něčemu na dno / dívat se hluboko do něčeho; lít (si) něco do hlavy; mazat deku; mazat šišku; natahovat ráfek; ožrat si pysk; ožrat si hubu; přebrat (přes) míru; pořídít si opici; pořídít si opičku; trhat kořalu; udělat si (nějakou) náladičku; udělat si (nějakou) náladu; vidět (něco) dvakrát / dvojité; zalévat hrdlo; V do němoty; V na hadry; V na maděru; V na mol / namol; V na motyku; V na mraky; V na plech; V na sračku; V na sračky; V na šrot; V pod obraz (boží); V první ligu

4. 2. VYHLEDÁVÁNÍ FRAZÉMŮ V KORPUSU

V této kapitole představím tabulky s frekvencemi pro všechny čtyři typy frazémů, které jsem zkoumala. Frazémy jsou v tabulkách seřazeny podle absolutní frekvence v korpusu SYN v11 od nejfrekventovanějšího po nejméně frekventovaný (výsledky z korpusu ORAL v1 slouží spíše pro zajímavost a srovnání, vzhledem k jeho velikosti nelze z těchto výsledků bohužel odvozovat relevantní závěry). Absolutní frekvenci namísto relativní jsem použila proto, že většina mnou zkoumaných frazémů je v korpusech velmi málo frekventovaná, jejich relativní frekvence by tedy nebyla příliš vypovídající. Nevýhodou zvolení absolutní frekvence je, že tyto hodnoty nelze spolu porovnávat mezi různými korpusy.

Pokud má frazém více variant (týká se to zde hlavně přirovnání), vybrala jsem do tabulky tu variantu, která měla v korpusu SYN v11 nejvíce výskytů. Část frazému, pro kterou jsem v korpusu našla více variant, je zapsána velkými písmeny – například *PÍT jako duha* tedy znamená, že tento frazém se v korpusu objevuje i s jinými slovesy než *pít*, které je nejfrekventovanější (v tomto konkrétním případě jde ještě o slovesa *chlastat* a *nasávat*). Všechny ostatní varianty pro přirovnání s alespoň 10 výskyty budou vypsány v následující kapitole 4.3.

Při vyhledávání frazémů v korpusu jsem používala i nástroj FRANTA, který je popsán v kapitole 3.3.2. Na tento nástroj se však nedalo úplně spolehnout, protože mnohé z mnou zkoumaných frazémů vůbec nezachycuje, a u těch, které zachycuje, často vykazoval příliš vysokou chybovost. Navíc jsem nemohla mít jistotu, že FRANTA zachycuje všechny varianty frazému (může například zachycovat nějaké přirovnání jen v podobě *pít jako...*, ale už ne (*být nality jako...*). A kupříkladu u frazému *pít jako námořník* nezachycuje FRANTA variantu *pít jako starý námořník*). Nástroj FRANTA jsem tedy používala jen v řídkých případech, většinou se ukázalo jako lepší postup formulovat CQL dotaz bez tohoto nástroje a procházet pak konkordanční řádky ručně, abych nepřicházela o příliš velké množství variant frazému, které FRANTA zatím nezachycuje.

Ve většině případů jsem tedy postupovala tak, že jsem po zadání korpusového dotazu pomocí negativních filtrů postupně odfiltrovala ty kolokace, které nebyly pro můj výzkum relevantní – například při vyhledávání přirovnání *jako zvíře* jsem po zadání dotazu [lemma = “jak|jako“][[]]{0,3}[lemma = “zvíře“]⁴ vytvořila seznam kolokací se vzdáleností od -1 do -1 od

⁴ U většiny typů frazémů jsem mezi jednotlivými slovy používala [[]]{0,3}, což znamená, že mezi nimi mohou být až tři pozice obsazené libovolným lemmatem. Tento počet se ukázal jako zřejmě nejlepší kompromis; příliš

KWIC (šlo tedy o lemmata bezprostředně předcházející spojce *jak / jako*) a uplatnila negativní filtr na lemma *trpět*, protože přirovnání *trpět jako zvíře* neodpovídalo mnou zkoumanému významu. Pokud jsem narazila na smysluplnou kolokaci (například *opilý*), uplatnila jsem naopak pozitivní filtr, abych konkordanční řádky s tímto kolokátem zkontrolovala, zapsala jsem si počet výskytů a poté jsem se vrátila ke kolokačnímu seznamu, uplatnila jsem na danou kolokaci negativní filtr a pokračovala jsem v procházení ostatních kolokací. Takovýmto postupným filtrováním s různým upravováním vzdáleností pro kolokace jsem se vždy snažila dospět k počtu konkordančních řádků, který by už bylo možno projít ručně a najít v nich všechny zbývající výskyty daného frazému, které jsem ještě neobjevila pomocí kolokačního seznamu.

U některých frazémů byl však konkordanční seznam i po filtrování příliš rozsáhlý na to, aby se dal celý projít ručně (toto se týkalo všech typů frazémů s výjimkou přirovnání a šlo o takové výrazy, které se nevyskytují jen ve významech *opít se*, *(být) opilý*, tedy například frazémy *mít nakoupeno*, *být pod parou*, *mít pod čepicí* nebo *být načatý*). V takových případech jsem musela frekvence odhadnout z náhodného vzorku – stejně postupovala i Marie Kopřivová a Olga Richterová v článku *Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie* (2017). Na příkladu frazému *mít opici* popíšu, jak konkrétně jsem tento odhad prováděla.

Po zadání dotazu [lemma = “mít“][]{0,3}[word = “opici|opice“] (podmínka [word = “opici|opice“] je zde proto, že frazém se vyskytuje se singulární i plurální formou, tedy *mít opici* i *mít opice*) a odfiltrování některých nerelevantních výsledků mi zbyl konkordanční seznam obsahující 583 řádků. Tento seznam jsem promíchala (pomocí funkce Konkordance > Promíchat), abych získala náhodný vzorek, poté jsem prošla prvních 100 konkordančních řádků a zaznamenávala jsem, kolikrát se zde spojení *mít opici* vyskytuje ve významu *být opilý*. V tomto konkrétním případě bylo takových výskytů 39. Jelikož tedy v náhodném vzorku 100 konkordančních řádků je 39 % výskytů s mnou zkoumaným významem, spočítala jsem 39 % z 583 (celkový počet konkordančních řádků), což je 227,37. Do tabulky jsem tedy k frazému *mít opici* zapsala hodnotu 227. V případech, kdy byl počet konkordančních řádků řádově vyšší, jsem použila větší náhodný vzorek (např. 300 konkordančních řádků), aby byl výsledek o něco přesnější. Všechny frekvence, které byly odhadnuty tímto způsobem, jsou v tabulkách označeny hvězdičkou – všechny frekvence bez hvězdičky byly spočítány pomocí kolokací a ručního procházení konkordančních řádků.

velká „mezera“ mezi slovy by přinášela příliš mnoho nerelevantních výsledků, naopak žádná mezera by způsobila, že bych o některé relevantní výsledky přišla.

4. 2. 1. PŘIROVNÁNÍ

	SYN v11	ORAL v1
PÍT jako duha	559	0
(BÝT) OPILÝ jak zákon káže	460	1
PÍT jako Dán	359	3
(BÝT) OŽRALÝ jako prase	151	4
mít Ji jako z praku	120	1
PÍT něco jako vodu	117	1
(BÝT) OPILÝ jako slíva	79	0
PÍT jako carský důstojník	71	1
(BÝT) OŽRALÝ jako dobytek	71	4
PÍT jako o život	66	0
OŽRAT SE jako doga	55	2
ZLÍT SE jako (ruský) mužik	49	0
PÍT jako o závod	46	0
BÝT jako dělo	39	2
BÝT jako kára	27	0
PÍT jako námořník	23	0
(BÝT) NAPITÝ jako houba	21	0
(BÝT) OPILÝ jako hovado	19	4
OŽRAT SE jako čuně	19	0
PÍT jako holandr / holendr	19	0
(BÝT) NALITÝ jako žok	19	2
BÝT jako puma	13	5
PÍT jako nezavřený	11	0
(BÝT) OPILÝ jako zvíře	10	0
(BÝT) OŽRALÝ jako snop	10	1
PÍT, až se hory zelenají	9	0
(BÝT) OŽRALÝ jako svině	8	2
PÍT jako bezedný	7	0
(BÝT) OPILÝ jak mraky	6	0
(BÝT) NALITÝ jako sud	5	0
(být) ožralý jako cepelín	4	0
CHLASTAT jako protržený	4	0
CHLASTAT jako zjednaný	3	0
(BÝT) OŽRALÝ tak, že říkal psovi slečno	2	0
lít něco do sebe jak do sudu	2	0
(být) ožralý jak cyp	1	0
(být) ožralý jak necky	1	1
(být) nacucaný jako pupen	1	0
nasávat jako stará štetka	1	0

4. 2. 2. SLOVESNÉ FRAZÉMY SE SLOVESEM *MÍT*⁵

	SYN v11	ORAL v1
upito	*1267	0
v hlavě	*881	0
vypito	*691	3
špičku	*366	0
opici	*227	3
nakoupeno	*88	0
naváto	84	0
(nějakou) náladu	*76	1
hladinku	62	2
opičku	56	1
nakoupíno	33	0
splávek	30	0
pod čepicí	*18	0
(nějakou) náladičku	16	0
kvartál	11	0
draka	*4	1

4. 2. 3. OSTATNÍ SLOVESNÉ FRAZÉMY

	SYN v11	ORAL v1
(BÝT) OPILÝ na mol / namol	5944	4
OPÍT SE do němoty	1769	1
být v podroušeném stavu	1671	0
být pod parou	*1279	0
(BÝT) ZPITÝ pod obraz (boží)	*1260	1
být v (nějaké) náladě	*779	2
být (naložený) v lihu	*287	5
BÝT na šrot	*255	0
dát / dávat si do nosu	*252	2
PÍT první ligu	*199	5
vidět (něco) dvakrát / dvojitě	*142	0
dívat se něčemu na dno / dívat se hluboko do něčeho	*86	0
BÝT na plech	*85	2
pořídít si opici	38	0
BÝT na sračky	34	7

⁵ Frazémy tohoto typu jsem vyhledávala pouze se slovesem *mít* na první pozici, tedy například [lemma = “mít“][[]]{0,3}[word = “opici|opice“]. Tím jsem bohužel přišla o ty výskyty, kde je pořadí slov obráceně – ukázalo se však, že při obráceném pořadí slov by ve výsledcích bylo příliš velké množství nerelevantních výskytů a takové konkordance by bylo obtížné procházet. Stejný problém se týkal i frazémů složených ze slovesa *být* a verbálního adjektiva. U ostatních typů tento problém nenastal a výsledky u nich jsou tedy přesnější. Přírovnání jsem vyhledávala pomocí spojky *jak / jako* a komparáta, přičemž spojka komparátu vždy předchází (vždy jsou tyto členy ve větě v pořadí např. *jako duha*, ne **duha jako*). U ostatních slovesných frazémů jsem vyhledala výskyty s obráceným pořadím slov tam, kde to bylo třeba (např. u frazému *pořídít si opičku*) – ve většině případů to však třeba nebylo, jelikož tyto frazémy ve svém jádru často obsahují nějakou předložku a další člen (např. *do němoty*), kde předložka je vždy na první pozici a nestane se, že by se vyskytovalo například spojení **němoty do*, takže při vyhledávání jádra těchto frazémů jsem o žádné relevantní výskyty nepřicházela.

BÝT na mraky	*31	4
pořídít si opičku	25	0
být na káry	22	0
přebrat (přes) míru	21	0
BÝT na hadry	20	0
být na kaši	*16	0
mazat deku	12	0
udělat si (nějakou) náladu	*10	0
lít (si) něco do hlavy	*10	1
BÝT na maděru	*8	0
ožrat si hubu	8	0
(BÝT) ZKÁROVANÝ na motyku	4	0
BÝT na sračku	4	5
udělat si (nějakou) náladičku	2	0
mazat šišku	1	0
natahovat ráfek	1	0
ožrat si pysk	1	0
trhat kořalu	1	0
zalévat hrdlo	1	0

4. 2. 4. SLOVESNÉ FRAZÉMY SKLÁDAJÍCÍ SE ZE SLOVESA *BÝT* + ADJEKTIVA

Tento typ frazémů zde uvádím jako poslední, protože jde o typ nejproblematictější, a to jak z hlediska definice frazému, tak z hlediska jejich vyhledávání v korpusu. Už kvůli způsobu, jakým jsem toto hledání prováděla, nelze výsledky u tohoto typu frazémů dobře porovnávat s výsledky u ostatních tří typů. Dotaz jsem pro tento typ frazémů formulovala takto: [lemma = “být“][lemma != “být“]{0,3}[lemma=“*adjektivum*“]. Podmínka [lemma != “být“] slouží k tomu, aby mezi slovesem *být* a adjektivem nebyl nějaký další tvar slovesa *být* a aby se tedy případy jako *byl jsem namazaný* neobjevovaly ve výsledcích jako dva samostatné konkordanční řádky. Podobně jako u frazémů se slovesem *mít* i zde výsledky obsahují pouze případy s pořadím sloveso *být* – adjektivum, ne opačně. Formulování dotazu s opačným pořadím by bohužel opět přineslo příliš velké množství nerelevantních výsledků, mezi nimiž by jen pár odpovídalo mnou zkoumanému významu.

Vzhledem k formulaci dotazu výsledky obsahují jen takové případy, kdy je sloveso *být* explicitně vyjádřeno a celé spojení má tedy funkci predikátu. Ve výsledcích nejsou zahrnuty případy, kdy se vyskytuje samotné adjektivum ve funkci přívlastku (např. *přišel tam namazaný muž*) nebo doplňku (např. *muž tam přišel namazaný*), ačkoliv přinejmenším některé z těchto případů by se zřejmě také daly považovat za frazém, ať už typu *být* + adjektivum s nevyjádřeným slovesem *být* nebo čistě lexikální frazém. Nakonec je ještě třeba zmínit, že

frazémy v této tabulce se částečně překrývají s předcházejícími typy frazémů – pokud se v korpusu například vyskytuje spojení *být nalitý jako sud*, je zařazeno v této kategorii a zároveň v přírovnáních.

	SYN v11	ORAL v1
být ožralý	*1493	85
být nalitý	*483	33
být namazaný	*465	5
být zpitý	266	0
být napitý	*211	6
být společensky unavený	123	1
být zlitý	116	4
být připitý	85	4
být sřatý	84	2
být ovíněný	78	0
být nametený	70	0
být zřízený	*52	0
být nadraný	39	0
být nadrátovaný	28	0
být lízlý	25	4
být líznutý	23	0
být načatý	*22	0
být přiožralý	22	0
být zkárovaný	22	0
být stříknutý	20	0
být piclý	16	0
být zmaštěný	16	0
být nachmelený	12	1
být nacamraný	11	0
být nalíznutý	11	0
být navátý	11	1
být zhulákaný	11	0
být zlinkovaný	9	0
být ztřískaný	9	0
být nachcaný	6	2
být zlískaný	5	0
být zdrátovaný	4	0
být nakropený	3	0
být namrdaný	3	1
být připařený	3	0
být zbouraný	*3	1
být cáklý	2	0
být nadrbaný	2	0
být nadřený	2	0
být picnutý	2	0
být zbořený	2	2

být zduněný	2	0
být zchlastaný	2	0
být zkalený	*2	2
být máznutý	1	0
být máznutý	1	0
být nakalený	1	0
být nakárovaný	1	0
být zlinýrovaný	1	0
být načuzený	0	1
být najebaný	0	2

Samotný výraz *být opilý* má v korpusu SYN v11 (spočítáno odhadem z náhodného vzorku) 31 986 výskytů, v korpusu ORAL v1 47 výskytů.

4. 3. VARIABILITA PŘIROVNÁNÍ

V této kapitole se budu zabývat variabilitou přirovnání, pro která existuje v korpusu SYN v11 alespoň 10 dokladů. Přirovnání jsou zde vypsána v pořadí podle absolutní frekvence v korpusu SYN v11, stejně jako je tomu v tabulce v předchozí kapitole. Jednotlivé varianty přirovnání jsou pak ve výčtu seřazeny také od nejfrekventovanější po nejméně frekventovanou, v závorce za každou variantou je zapsán počet výskytů této varianty. Seznam pro srovnání obsahuje i varianty objevující se v korpusu ORAL v1, pokud se daný frazém v tomto korpusu vyskytuje.

Pokud se podíváme na schéma přirovnání podle Čermáka (2007) popsané v kapitole 3.1.2. (/Kd/-R-(Tk)-k-Kt), vidíme, že prvkem, který v přirovnáních variuje, je relátor (R). (Jedinou výjimkou tu jsou přirovnání *mít něco jako z praku*, kde je variujícím prvkem tertium comparationis (Tk), zatímco sloveso je v tomto přirovnání vždy *mít*, a přirovnání *něco jako vodu*, kde variují oba tyto prvky.) V této kapitole se tedy budu zabývat variacemi v přirovnáních na těchto pozicích, jiné typy variability zde už vzhledem k rozsahu práce rozebírat nebudu – neodlišuji tedy například varianty spisovné a obecné češtiny apod.

Následuje seznam variant pro přirovnání s minimální frekvencí 10. Je však třeba zmínit, že zvláště u frekventovanějších přirovnání nemusí být výčet úplný. Nástroj FRANTA totiž zachycuje jen ty nejběžnější varianty frazémů a ruční procházení konkordancí nemusí vždy odhalit všechny varianty – je tedy možné, že u frekventovaných frazémů některé okrajové varianty s počtem výskytů v řádu jednotek scházejí.

jako duha (559 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako duha* (488 výskytů)
- *chlastat jako duha* (54 výskytů)
- *nasávat jako duha* (8 výskytů)
- *táhnout jako duha* (5 výskytů)
- *(být) nacucaný jako duha* (1 výskyt)
- *(být) opilý jako duha* (1 výskyt)
- *opít se jako duha* (1 výskyt)
- *zpít se jako duha* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jak zákon káže (460 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) opilý jak zákon káže* (176 výskytů)
- *opít se jak zákon káže* (64 výskytů)
- *(být) zlitý jak zákon káže* (37 výskytů)
- *být jak zákon káže* (18 výskytů)
- *zlít se jak zákon káže* (15 výskytů)
- *(být) nalitý jak zákon káže* (13 výskytů)
- *(být) ožralý jak zákon káže* (13 výskytů)
- *(být) zpitý jak zákon káže* (12 výskytů)
- *(být) namazaný jak zákon káže* (11 výskytů)
- *namazat se jak zákon káže* (11 výskytů)
- *ztrískat se jak zákon káže* (8 výskytů)
- *(být) nadraný jak zákon káže* (7 výskytů)
- *zliškat se jak zákon káže* (7 výskytů)
- *ožrat se jak zákon káže* (6 výskytů)
- *zpít se jak zákon káže* (5 výskytů)
- *zřídít se jak zákon káže* (5 výskytů)
- *(být) nadrátovaný jak zákon káže* (4 výskyty)
- *setnout se jak zákon káže* (4 výskyty)
- *nalít se jak zákon káže* (3 výskyty)
- *(být) s'atý jak zákon káže* (3 výskyty)
- *zlinkovat se jak zákon káže* (3 výskyty)
- *(být) zřízený jak zákon káže* (3 výskyty)
- *mít ji jak zákon káže* (2 výskyty)
- *(být) nametený jak zákon káže* (2 výskyty)
- *(být) napitý jak zákon káže* (2 výskyty)
- *pít jak zákon káže* (2 výskyty)
- *(být) zkárovaný jak zákon káže* (2 výskyty)
- *zkárovat se jak zákon káže* (2 výskyty)
- *zmastit se jak zákon káže* (2 výskyty)
- *zmatlat se jak zákon káže* (2 výskyty)

- *chlastat jak zákon káže* (1 výskyt)
- *mít opici jak zákon káže* (1 výskyt)
- *nacamrat se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) nalinkovaný jak zákon káže* (1 výskyt)
- *napařit se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *naprat si nácka jak zákon káže* (1 výskyt)
- *opíjet se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) podnapilý jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) zboulovaný jak zákon káže* (1 výskyt)
- *zcákat se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *zdunit se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) zlinkovaný jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) zlískaný jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) zmatlaný jak zákon káže* (1 výskyt)
- *zmazat se jak zákon káže* (1 výskyt)
- *(být) ztřískaný jak zákon káže* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (1 výskyt)

- *ztřískat se jak zákon káže* (1 výskyt)

jako Dán (359 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako Dán* (241 výskytů)
- *(být) opilý jako Dán* (51 výskytů)
- *opít se jako Dán* (23 výskytů)
- *chlastat jako Dán* (20 výskytů)
- *(být) ožralý jako Dán* (8 výskytů)
- *zlít se jako Dán* (5 výskytů)
- *(být) zlitý jako Dán* (4 výskyty)
- *zpít se jako Dán* (4 výskyty)
- *ožrat se jako Dán* (2 výskyty)
- *(být) namazaný jako Dán* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (3 výskyty)

- *pít jako Dán* (2 výskyty)
- *(být) s'atý jako Dán* (1 výskyt)

jako prase (151 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) ožralý jako prase* (63 výskytů)
- *ožrat se jako prase* (45 výskytů)
- *(být) opilý jako prase* (8 výskytů)
- *opít se jako prase* (8 výskytů)
- *chlstat jako prase* (4 výskyty)
- *zlít se jako prase* (4 výskyty)
- *zlískat se jako prase* (3 výskyty)
- *nalít se jako prase* (2 výskyty)
- *(být) nalitý jako prase* (2 výskyty)
- *ožírat se jako prase* (2 výskyty)
- *(být) zlitý jako prase* (2 výskyty)
- *zmrskat se jako prase* (2 výskyty)
- *být na plech jako prase* (1 výskyt)
- *opíjet se jako prase* (1 výskyt)
- *pít jako prase* (1 výskyt)
- *sežrat se jako prase* (1 výskyt)
- *(být) zkárovaný jako prase* (1 výskyt)
- *zřezat se jako prase* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (4 výskyty)

- *(být) ožralý jako prase* (3 výskyty)
- *ztrískat se jako prase* (1 výskyt)

mít něco jako z praku (120 výskytů v korpusu SYN v11)

- *mít ji jako z praku* (114 výskytů)
- *mít opici jak z praku* (3 výskyty)
- *mít virózu jak z praku* (2 výskyty)
- *mít ho jak z praku* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (1 výskyt)

- *mít ji jak z praku* (1 výskyt)

něco **jako vodu** (117 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít něco jako vodu* (93 výskytů)
- *lít do sebe něco jako vodu* (19 výskytů)
- *prát do sebe něco jako vodu* (3 výskyty)
- *chlastat něco jako vodu* (1 výskyt)
- *popíjet něco jako vodu* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (1 výskyt)

- *lemtat něco jako vodu* (1 výskyt)

Pozice za slovesem (tedy tertium comparationis) je obsazována názvy různých alkoholických nápojů. V korpusu SYN v11 je to *víno* (31 výskytů), *vodka* (12 výskytů), *pivo* (9 výskytů), *kořalka* (7 výskytů), *rum* (4 výskyty), *šampaňské / šampus* (4 výskyty), *whiskey* (4 výskyty), *koňak* (3 výskyty), *skotská* (3 výskyty), *anýzovka* (1 výskyt), *bilé cinzano* (1 výskyt), *gin s tonikem* (1 výskyt), *jeřabinová kořalka* (1 výskyt), *Krug* (1 výskyt), *levné rumy a borovičky* (1 výskyt) a *slivovice* (1 výskyt). V ostatních případech není konkrétní druh alkoholu specifikován. V korpusu ORAL v1 se objevuje *víno*.

jako slíva (79 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) opilý jako slíva* (17 výskytů)
- *(být) nalitý jako slíva* (14 výskytů)
- *být jako slíva* (12 výskytů)
- *(být) ožralý jako slíva* (12 výskytů)⁶
- *ožrat se jako slíva* (6 výskytů)
- *zlít se jako slíva* (4 výskyty)
- *opít se jako slíva* (3 výskyty)
- *(být) nacucaný jako slíva* (2 výskyty)
- *nalít se jako slíva* (2 výskyty)
- *namazat se jako slíva* (2 výskyty)

⁶ V korpusu se opakovaně vyskytuje název alba skupiny The Plastic People of the Universe *Vožralej jak slíva*. Všechny tyto případy jsem počítala jako jeden výskyt, aby nedošlo k přílišnému zkreslení výsledků.

- *(být) nadraný jako slíva* (1 výskyt)
- *(být) napitý jako slíva* (1 výskyt)
- *(být) seřezaný jako slíva* (1 výskyt)
- *(být) s'atý jako slíva* (1 výskyt)
- *(být) zpitý jako slíva* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako carský důstojník (71 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jak carský důstojník* (11 výskytů)
- *(být) opilý jako carský důstojník* (10 výskytů)
- *zlít se jako carský důstojník* (6 výskytů)
- *zřít se jako carský důstojník* (6 výskytů)
- *opít se jako carský důstojník* (3 výskyty)
- *zrubat se jako carský důstojník* (3 výskyty)
- *(být) nalitý jak carský důstojník* (2 výskyty)
- *nasávat jako carský důstojník* (2 výskyty)
- *slavit jak carský důstojník* (2 výskyty)
- *zhulákat se jako carský důstojník* (2 výskyty)
- *(být) zpitý jako carský důstojník* (2 výskyty)
- *chlastat jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *kalit jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) nacucaný jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *namazat se jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) napitý jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) ožralý jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *ožrat se jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *popíjet jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *spráskat se jak carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) zlískaný jak carský důstojník* (1 výskyt)
- *zlískat se jako carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) zlitý jak carský důstojník* (1 výskyt)

- *zmatlat se jak carský důstojník* (1 výskyt)
- *zpít se jak carský důstojník* (1 výskyt)
- *(být) ztřískaný jako carský důstojník* (1 výskyt)
- ostatní (7 výskytů)⁷

korpus ORAL v1 (1 výskyt)

- *zmatlat se jak carský důstojník* (1 výskyt)

jako dobytek (71 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) ožralý jako dobytek* (17 výskytů)
- *ožrat se jako dobytek* (11 výskytů)
- *pít jako dobytek* (9 výskytů)
- *ztřískat se jako dobytek* (7 výskytů)
- *chlostat jako dobytek* (6 výskytů)
- *opít se jako dobytek* (5 výskytů)
- *zlít se jako dobytek* (4 výskyty)
- *být jako dobytek* (3 výskyty)
- *(být) zpitý jako dobytek* (2 výskyty)
- *nachlastat se jako dobytek* (1 výskyt)
- *(být) nalitý jako dobytek* (1 výskyt)
- *(být) opilý jako dobytek* (1 výskyt)
- *ožírat se jako dobytek* (1 výskyt)
- *sežrat se jako dobytek* (1 výskyt)
- *(být) zkárovaný jako dobytek* (1 výskyt)
- *zmazat se jako dobytek* (1 výskyt)
- *zřídít se jako dobytek* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (4 výskyty)

- *chlostat jako dobytek* (2 výskyty)
- *být nažraný jako dobytek* (1 výskyt)
- *být ožralý jako dobytek* (1 výskyt)

⁷ Pod *ostatní* jsem zařazovala případy, v nichž není jasné, jaké sloveso je součástí přirovnání – např. pokud přirovnání bez levého členu tvoří nadpis článku apod.

jako o život (66 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako o život* (55 výskytů)
- *nasávat jako o život* (5 výskytů)
- *chlastat jako o život* (4 výskyty)
- *holdovat alkoholu jako o život* (1 výskyt)
- *opíjet se jako o život* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako doga (55 výskytů v korpusu SYN v11)

- *ožrat se jako doga* (13 výskytů)
- *(být) ožralý jako doga* (9 výskytů)
- *být jako doga* (4 výskyty)
- *(být) opilý jako doga* (4 výskyty)
- *zlít se jako doga* (4 výskyty)
- *(být) nalitý jako doga* (3 výskyty)
- *opít se jako doga* (3 výskyty)
- *(být) zlitý jako doga* (3 výskyty)
- *(být) zpitý jako doga* (3 výskyty)
- *namazat se jako doga* (2 výskyty)
- *pít jako doga* (2 výskyty)
- *zpit se jako doga* (2 výskyty)
- *(být) namol jako doga* (1 výskyt)
- *ztráskat se jako doga* (1 výskyt)
- ostatní (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (2 výskyty)

- *(být) ožralý jako doga* (1 výskyt)
- ostatní (1 výskyt)

jako (ruský) mužik (49 výskytů v korpusu SYN v11)

- *zlít se jako mužik* (8 výskytů) / *zlít se jako ruský mužik* (1 výskyt)

- *opít se jak mužik* (6 výskytů)
- *opíjet se jako mužik* (3 výskyty) / *opíjet se jako ruský mužik* (2 výskyty)
- *ztrískat se jako mužik* (4 výskyty) / *ztrískat se jako ruský mužik* (1 výskyt)
- *(být) zlitý jako mužik* (4 výskyty)
- *zpít se jako mužik* (3 výskyty) / *zpít se jako ruský mužik* (1 výskyt)
- *pít jako mužik* (3 výskyty)
- *(být) zpitý jako mužik* (3 výskyty)
- *nalévat se jako mužik* (2 výskyty)
- *(být) nalitý jako mužik* (1 výskyt)
- *namazat se jako ruský mužik* (1 výskyt)⁸
- *(být) opilý jako ruský mužik* (1 výskyt)
- *ožrat se jako mužik* (1 výskyt)
- *zbourat se jako mužik* (1 výskyt)
- *zlískat se jako mužik* (1 výskyt)
- *zpít se jako mužik* (1 výskyt)
- ostatní (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako o závod (46 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako o závod* (39 výskytů)
- *chlstat jako o závod* (5 výskytů)
- *konzumovat alkohol jako o závod* (1 výskyt)
- *nasávat jako o závod* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako dělo (39 výskytů v korpusu SYN v11)

- *být jako dělo* (27 výskytů)
- *(být) nalitý jako dělo* (4 výskyty)

⁸ V korpusu se opakovaně vyskytuje přirovnání *namazat se jako ruský mužik*, ve všech případech však jde o citaci výroku Mariana Jurečky: „*Jsou chvíle, kdy si politik nemůže dovolit přivodit virózu a namazat se jako ruský mužik*“. Všechny tyto případy jsem tedy počítala jako jeden výskyt, aby nedocházelo k přílišnému zkreslení výsledků.

- *(být) opilý jako dělo* (3 výskyty)
- *(být) ožralý jako dělo* (2 výskyty)
- *(být) nacamraný jako dělo* (1 výskyt)
- *(být) udělaný jako dělo* (1 výskyt)
- *(být) zlitý jako dělo* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (2 výskyty)

- *být jako dělo* (1 výskyt)
- *ztráskat se jako dělo* (1 výskyt)

jako kára (27 výskytů v korpusu SYN v11)

- *být jako kára* (7 výskytů)
- *(být) ožralý jako kára* (6 výskytů)
- *(být) opilý jako kára* (5 výskytů)
- *(být) zlitý jako kára* (4 výskyty)
- *(být) nadrátovaný jako kára* (1 výskyt)
- *(být) nametený jako kára* (1 výskyt)
- *(být) napitý jako kára* (1 výskyt)
- *opít se jako kára* (1 výskyt)
- *zlít se jako kára* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako námořník (23 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako námořník* (8 výskytů)
- *chlstat jako námořník* (3 výskyty)
- *(být) opilý jako námořník* (2 výskyty)
- *opít se jako námořník* (2 výskyty)
- *zpít se jako námořník* (2 výskyty)
- *lít do sebe rum jako námořník* (1 výskyt)
- *(být) na mol jako správný námořník* (1 výskyt)
- *(být) ožralý jako námořník* (1 výskyt)
- *zlít se jako námořník* (1 výskyt)

- *zpanákovat se jako starý námořník* (1 výskyt)
- *zpít se pod obraz jako ten poslední námořník* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako houba (21 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) napitý jako houba* (7 výskytů)
- *nasávat jako houba* (5 výskytů)
- *pít jako houba* (5 výskytů)
- *(být) nacucaný jako houba* (3 výskyty)
- *(být) nasáklý jako houba* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako hovado (19 výskytů v korpusu SYN v11)

- *chlstat jako hovado* (3 výskyty)
- *(být) opilý jako hovado* (3 výskyty)
- *(být) ožralý jako hovado* (3 výskyty)
- *ožrat se jako hovado* (3 výskyty)
- *(být) nachcaný jako hovado* (1 výskyt)
- *(být) namazaný jako hovado* (1 výskyt)
- *opít se jako hovado* (1 výskyt)
- *ožírat se jako hovado* (1 výskyt)
- *zlít se jako hovado* (1 výskyt)
- *(být) zlitý jako hovado* (1 výskyt)
- *ztrískat se jako hovado* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (4 výskyty)

- *(být) namrdaný jak hovado* (1 výskyt)
- *(být) napitý jako hovado* (1 výskyt)
- *ožrat se jak hovado* (1 výskyt)
- ostatní (1 výskyt)

jako čuně (19 výskytů v korpusu SYN v11)

- *ožrat se jako čuně* (4 výskyty)
- *zmazat se jako čuně* (3 výskyty)
- *chlstat jako čuně* (2 výskyty)
- *(být) napitý jako čuně* (2 výskyty)
- *opít se jako čuně* (2 výskyty)
- *(být) ožralý jako čuně* (2 výskyty)
- *nalévat se jako čuně* (1 výskyt)
- *napít se jako čuně* (1 výskyt)
- *zlískat se jako čuně* (1 výskyt)
- *zpít se jako čuně* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako holandr / holendr⁹ (19 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako holandr / holendr* (18 výskytů)
- *chlstat jako holandr* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako žok (19 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) nalitý jako žok* (5 výskytů)
- *(být) napitý jako žok* (5 výskytů)
- *(být) opilý jako žok* (4 výskyty)
- *(být) nacucaný jako žok* (2 výskyty)
- *být jako napitý žok* (1 výskyt)
- *opít se jako žok* (1 výskyt)
- *(být) zpitý jako žok* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (2 výskyty)

- *(být) nalitý jako žok* (1 výskyt)

⁹ Varianta *holendr* se v korpusu SYN v11 vyskytuje dvanáctkrát, varianta *holandr* sedmkrát.

- *(být) navalený jako žok* (1 výskyt)

jako puma (13 výskytů v korpusu SYN v11)

- *být jako puma* (7 výskytů)
- *(být) nametený jako puma* (1 výskyt)
- *nalít se jako puma* (1 výskyt)
- *(být) napraný jako puma* (1 výskyt)
- *opít se jako puma* (1 výskyt)
- ostatní (2 výskyty)

korpus ORAL v1 (5 výskytů)

- *být jak puma* (5 výskytů)

jako nezavřený (11 výskytů v korpusu SYN v11)

- *pít jako nezavřený* (6 výskytů)
- *chlastat jako nezavřený* (3 výskyty)
- *lít do sebe něco jak nezavřený* (2 výskyty)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako zvíře (10 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) opilý jako zvíře* (5 výskytů)
- *ožrat se jako zvíře* (5 výskytů)

korpus ORAL v1 (0 výskytů)

jako snop (10 výskytů v korpusu SYN v11)

- *(být) ožralý jako snop* (6 výskytů)
- *(být) opilý jako snop* (2 výskyty)
- *být jako snop* (1 výskyt)
- *(být) zežraný jako snop* (1 výskyt)

korpus ORAL v1 (1 výskyt)

- *(být) nalitý jak snop* (1 výskyt)

Z tohoto přehledu je vidět, že nejčastějšími levými členy pro přirovnání s absolutní frekvencí 10 a výše byly v korpusu SYN v11 výrazy *pít* (981 výskytů), *(být) opilý* (293 výskytů), *(být) ožralý* (143 výskytů), *opít se* (124 výskytů) a *chlstat* (108 výskytů). U některých přirovnání (např. *jak zákon káže, jako prase*) byla zaznamenána vysoká míra variability. Naopak příkladem přirovnání s velmi nízkou variabilitou je vůbec nejfrekventovanější přirovnání *jako duha*, u kterého je z celkových 559 výskytů zdaleka nejfrekventovanější variantou *pít jako duha* s 488 výskyty. Podobně je tomu u přirovnání *jako Dán* (359 výskytů, z toho 241 *pít jako Dán*) a *jako holandr / holendr* (19 výskytů, z toho 18 *pít jako holandr / holendr*). Tato skutečnost by se dala vysvětlit tím, že přirovnání *pít jako duha, pít jako Dán, pít jako holandr / holendr* jsou v jazyce v této podobě už ustálená; zároveň se tato komparáta vyskytují téměř výhradně v přirovnáních popisujících opilost, pití alkoholu (nebo alespoň pití jakéhokoli nápoje), zatímco přirovnání *jako prase, jak zákon káže* apod. se objevují i v řadě jiných významů.

5. ZÁVĚR

Bakalářská práce dokládá rozmanitost frazeologie spojené s tématem opilství, zároveň ukazuje na nízké zastoupení většiny těchto frazémů v korpusech, zvláště v korpusu ORAL v1. Velikost tohoto korpusu se ukázala jako nedostatečná pro tento typ výzkumu, většina frazémů v něm nebyla nalezena vůbec, u ostatních frazémů šlo o pouhé jednotky výskytů (v případě frazémů složených ze slovesa *být* a verbálního adjektiva maximálně desítky).

Při vytváření seznamu frazémů se ukázalo, že slovníky často obsahují frazémy, pro které v korpusech neexistují doklady. Týkalo se to hlavně *Šmírbuchu jazyka českého*, ale také frazeologických slovníků SSF a SČFI. Naopak některé frazémy, které se objevují v korpusech, ve slovnících chybí. Například přirovnání *OŽRAT SE jako dog* jsem nezaznamenala ani v SSF, ani v SČFI, přestože s 55 výskyty v korpusu SYN v11 a 2 výskyty v korpusu ORAL v1 patří k těm frekventovanějším přirovnáním. Seznam frazémů by se dal ještě rozšířit – například by bylo možné provést důkladný dotazníkový výzkum, který by ukázal, jestli mluvčí češtiny užívají nějaké frazémy spojené s tématem opilství, které slovníky nezachycují.

Pro třídění frazémů byly použity čtyři kategorie. Ty by bylo možné ještě dále dělit, například u slovesných frazémů zvláště vydělit ty, které se skládají ze slovesa + předložky + substantiva, u frazémů se slovesem *mít* vytvořit samostatnou kategorii pro frazémy složené ze slovesa *mít* + příčestí trpného apod. Pro tuto práci však bylo z důvodů přehlednosti vhodnější použít menší počet kategorií.

Nejproblematictější kategorií byly frazémy složené ze slovesa *být* + adjektiva. U ostatních frazémů se při používání nástroje FRANTA jako problém ukázala skutečnost, že tento nástroj nezachycuje všechny varianty frazému – pokud tedy chceme vyhledat opravdu všechny varianty určitého frazému s vysokou mírou variability, nezbývá než procházet konkordanční řádky ručně. V rámci dalšího výzkumu by myslím také bylo potřeba zaměřit se na lexikální frazémy, které ve frazeologii obecně stále představují jeden z nejspornějších typů frazémů.

Nejfrekventovanějšími přirovnáními v korpusu SYN v11 byla přirovnání *PÍT jako duha*, *(BÝT) OPILÝ jak zákon káže*, *PÍT jako Dán*, *(BÝT) OŽRALÝ jako prase* a *mít JI jako z praku*. Nejfrekventovanějšími frazémy se slovesem *mít* byly *mít upito*, *mít v hlavě*, *mít vypito*, *mít špičku* a *mít opici*. Nejfrekventovanějšími frazémy složenými ze sponového slovesa *být* a verbálního adjektiva byly výrazy *být ožralý*, *být nalitý*, *být namazaný*, *být zpitý* a *být napitý*.

Z ostatních slovesných frazémů byly nejfrekventovanější *(BÝT) OPILÝ na mol / namol, OPÍT SE do němoty, být v podroušeném stavu, být pod parou* a *(BÝT) ZPITÝ pod obraz (boží)*.

Analýza variability u přirovnání ukázala, že nejfrekventovanějšími relátory jsou výrazy *pít, (být) opilý, (být) ožralý, opít se a chlastat*. Výpis variant přirovnání v kapitole 4.3. naznačuje množství a rozmanitost relátorů v tomto typu přirovnání a rozdíl v míře variability u různých přirovnání.

6. BIBLIOGRAFIE

6. 1. LITERATURA

- BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1982.
- CHUNYI, Lei; PAMIES, Antonio. A comparative study of idioms on drunkenness in Chinese and Spanish. *Yearbook of Phraseology*. 2019, roč. 10, č. 1, s. 89–112.
- ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. *Naše řeč*. 1986, roč. 69, č. 4, s. 178–186.
- ČERMÁK, František. *Korpus a korpusová lingvistika*. Praha: Karolinum, 2017a.
- ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- ČERMÁK, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: přirovnání*. Praha: LEDA, 2009a.
- ČERMÁK, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: výrazy slovesné*. Praha: LEDA, 2009b.
- ČERMÁK, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 5: onomaziologický slovník*. Praha: LEDA, 2016a.
- ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007.
- ČERMÁK, František. Frazeologie a idiomatika: Jejich podstata a proměna názorů na ně. *Časopis pro moderní filologii*. 2016b, roč. 98, č. 2, s. 199–217.
- JELÍNEK, Tomáš; KOPŘIVOVÁ, Marie; PETKEVIČ, Vladimír; SKOUMALOVÁ, Hana. Variabilita českých frazémů v úzu. *Časopis pro moderní filologii*. 2018, roč. 100, č. 2, s. 151–175.
- KLÉGR, Aleš. *Tezaurus jazyka českého: Slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Praha: NLN, 2007.
- KLÖTZEROVÁ, Petra. Hranice frazeologie se posouvají: Lexikální frazémy v češtině. *Slovo a slovesnost*. 1998, roč. 59, č. 4, s. 277–280.
- KOPŘIVOVÁ, Marie; RICHTEROVÁ, Olga. Požívání alkoholu a jeho následky z pohledu frazeologie. In JANOVEC, L. (ed.). *Svět v obrazech a ve frazeologii*. Praha: PF UK, 2017, s. 485–490.
- MOKIJENKO, Valerij Michajlovič. Pije jako holendr – nebo jako Holendr. *Naše řeč*. 1973, roč. 56, č. 2, s. 63–71.
- OUŘEDNÍK, Patrik. *Šmírbuch jazyka českého*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2016.

- PAMIES, Antonio; CORTINA, Beatriz. Idioms on Drunkenness and Drunkenness on Idioms (Spanish, English, French). In FÖLDES, C. (ed.). *Phraseologie disziplinär und interdisziplinär: Disciplinary and Interdisciplinary Phraseology*. Tübingen: G. Narr, 2009, s. 223–236.
- SANDOROVÁ, Radka; SAMKOVÁ, Jaroslava; HOLEJŠOVSKÝ, Jan; VODVÁŘKA, Stanislav. Droga jménem alkohol. *Kontakt*. 2006, roč. 8, č. 2, s. 358–365.

6. 2. INTERNETOVÉ ZDROJE

- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). cnk:oral [online]. Příručka ČNK. 29. 8. 2022 (2022a). Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:oral>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). cnk:syn [online]. Příručka ČNK. 21. 12. 2022 (2022b). Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). kurz:pokrocile_dotazy [online]. Příručka ČNK. 23. 3. 2021 (2021a). Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/kurz:pokrocile_dotazy.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). manuály:kontext:kolokace [online]. Příručka ČNK. 5. 11. 2018. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/manualy:kontext:kolokace>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). pojmy:frekvence [online]. Příručka ČNK. 22. 2. 2021 (2021b). Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:frekvence>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). pojmy:konkordance [online]. Příručka ČNK. 7. 6. 2016. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:konkordance>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). seznamy:frazemy [online]. Příručka ČNK. 9. 2. 2021 (2021c). Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/seznamy:frazemy>.
- CVRČEK, Václav; RICHTEROVÁ, Olga (eds.). start [online]. Příručka ČNK. 23. 5. 2022 (2022c). Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php?id=start&rev=1653290095>.
- ČERMÁK, František. FRAZÉM A IDIOM [online]. 2017b (cit. 12. 10. 2022). In P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník*

češtiny. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>

- ČERMÁK, František. FRAZELOGIE A IDIOMATIKA [online]. 2017c (cit. 12. 10. 2022). In P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZELOGIE%20A%20IDIOMATIKA>.
- Čeština 2.0 [online]. Dostupné z: <https://cestina20.cz/>.
- KŘEN, Michal a kol. Korpus SYN, verze 11 ze 14. 12. 2022 [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2022. Dostupné z: <https://www.korpus.cz>.
- KOPŘIVOVÁ, Marie a kol. ORAL: korpus neformální mluvené češtiny, verze 1 z 2. 6. 2017 [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2017. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>.